سەدەمینساڵوەگەڕی کۆچاندنی 700 هەزار کورد
بۆ ڕۆژئاوای ئەناتۆلی

ئەنوەر سوڵتانی

ساڵی 2015 سەدەمین ساڵوەگەڕی دوو کارەساتی مرۆڤیی کۆتاییەکانی تەمەنی پڕ ناسۆری حکوومەتی عوسمانییە، کە لە سەردەمی حوکمی تورکە گەنجەکان و دەسەڵاتی کەمال ئەتاتورکدا بە توند و تیژییەکی زیاترەوە درێژەی کێشا.

ئەو دوو کارەساتە، سیاسەتی ڕەگەزپەرستانەی تورکان لە ڕۆژهەڵاتی خاکی عوسمانی بەسەر دوو گەلی ئەرمەنی و کوردی هێنا و تێیدا بە گوێرەی سەرچاوەکان هەردوو گەلی کورد و ئەرمەنی قەتڵی عام کران و بەشێکی بەرچاویان لە خاک و زێدی خۆیان هەڵکەنران و بە زۆرەملی لە ڕۆژهەڵاتەوە ڕاگوێزرانە ناوچەکانی دوورەدەستی ڕۆژئاوای وڵاتەکە.

سیاسەتی پاکتاوی نەژادی تورکان لە ڕواڵەتدا، بە ناوی ئیسلامەوە بەڕێوە دەبرا، هەر بۆیەش خەڵکانی ساویلکەی فریوخواردووی زۆر بە دەوری حکوومەت و سیاسەتەکەیەوە کۆ بوونەوە وبە داخەوە لەناو کوردیشدا کەم نەبوون ئەو کەسانەی وا متمانەیان بە قسەکانیان کرد و لەو کوشتار و تاوانانەدا بوونە دارەدەستیان. دیارە سیاسەتی تورکان، کەم تا زۆر، هیچ پەیوەندێکی بە ئایینەوە نەبوو و ئامانجی سەرەکی، پەرەپێدان و گەورەکردنەوەی 'خاکی ڕەگەزی تورک' بوو بە شێوەیەک کە لەگەڵ ئازەربایجاندا یەک بگرێت و پاشان بە تورکستانی مێژوویی واتە ناوچەکانی ئاسیای ناوەندییەوە بلکێت. بۆ تێگەیشتنی چەمکەکە، هەر ئەوەندە بەسە چاوێک لە ناوەڕۆکی سروودی نەتەوایەتی تورکیا بکەین:

"ئێمە تورکین، کەوایە ئێمە شانازی دەکەین
مێژووی ئێمە لە دروستبوونی گەردوونەوە
لەگەڵ تورکایەتی لە ناو دڵماندا لێ دەدا
ئێمە هیچ پێویستمان بە خۆشەویستیکی تر نییە
ئاڵا لە بەر دەم، سەرنێزە لە دەست، خوداوەند لە ناو دڵمان
ئێمە دەمانەوێ <u>ببینە سەرداری جیهان</u>
ئەوە نیشتمانی تورکە کە پەرستگای ئێمەیە
ئەوە تووڕانی بەرز و درەخشانیشە." [1]

دوو کارەساتەکە، ماوەیەک درەنگتر، کارەساتێکی سێهەمیان بەشوێندا هات ئەویش کوشت و بڕ و دەربەدەر کردنی ئاسۆرییەکان بوو لە خاک و زێدی چەند هەزارساڵەیان و ئاوارەبوونیان لە پانتایی ئەم

---

[1] . F. Ustel, Turk Ocaklari. Imparatorkuktan Ulus-Devlete Turk Milliyetciligi (1912 -1937), Istanbul, Iletifiim, 1997, P.111

وەرگیراو لە: بۆزئەرسەلان، حەمید؛ "مێژووی تورکیای هاوچەرخ"، وەرگێڕانی د. نەجاتی عەبدوڵڵا، چاپی دووهەم، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر2012، ل. 32. هێڵەکە من کێشاومە. ا. س.

جیهانەدا، بە شێوەیەک کە چیتر خاک و وولاتیان لە سەر ڕووپەڕی جوغرافیا بە دەستەوە نەما و وەک تووی هەرێز هەرکام کەوتنە شوێنێکی ئوروپا و ئەمریکا. کورتە زانیارییەک لە سەر کارەساتەکان:

1. کوشتار و ڕاگواستنی ئەرمەنییەکان

لە ساڵانی سەرەتای شەڕی یەکەمی جیهانیدا ڕەگەزپەرستییەکی بێ خەوش دەرحەق بە میللەتێکی بێ پەنا کرا. *"فەرمانی ڕاگوێزرانی ئەرمەنییەکان لە 1915/4/24 دا دەرچو و وەها دڕندانە بەڕێوە برا کە لە ماوەی پێنج مانگی دوای دەرچوونی فەرمان تا مانگی 9 ، گەیشتە ئەنجام و تاقە کەسێکی ئەرمەنی لە ناوچە دەست نیشانکراوەکان نەما."* [2] *"کۆچبەر کردنی سێ لەسەر چواری دوو ملیۆن ئەرمەنی لە 1914 دا و کوشتار و بەدەرکردنی یەک ملیۆن لەوانە [لە 1915 دا]، بەشێک بوون لە سیاسەتێکی بەرنامە بۆ داڕژاو و وورد لەپێناو لەناوبردنی توخمی ئەرمەنی کە لە ژیانی توورکدا نەدەتوانەوە..."* [3] بەداخەوە بەشێک لە ئێمەی کوردیش بەتایبەت سەرک خێڵ و دەرەبەگەکانمان هاوکاریی حکوومەتی عوسمانییان کرد و بەناوی داکۆکی لە ئایینی ئیسلامەوە یان بۆ داگیر کردنی زەوی وزار و دەست ڕاگەیشتن بە سەر ئەو کچ و ژنانەی ئەرمەنییاندا کە موسوڵمان بووبوون، پەڵەیەکی ڕەشیان بە مێژووی گەلەکەمانەوە نا. *"حاکمی تورک، کوردی وەک نوێنەر و نۆکەری بەکرێگیراوی خۆی دژی ئەرمەنی بەکار دەهێنا..."* [4]

2. کوشتار و ڕاگواستنی کوردان

هاوکات لەگەڵ ڕاگواستنی ئەرمەنییان و سەرەڕای هاوکاری کردنی بەشێک لە کورد لەگەڵ حکوومەتی عوسمانی، بەرنامەیەکی هاوشێوە بۆ ڕاگواستنی کوردانیش بەڕێوە برا، کە ئەمیان لە سەرچاوەکاندا کەمتر باسی لێوە کراوە سەرەڕای ئەو ڕاستییەی کە شێوازی بەڕێوەبردنەکەی هیچ کەمتر و کەم ئازارتر لەوەی ئەرمەنییەکان نەبوو، تەنانەت نەوەی نوێی کورد خۆی، کەمتر لێی ئاگادارە.

"تورکە گەنجەکان توانییان خەلیفە سوڵتان ڕەشادی پێنجەم مەجبوور بکەن فەرمانێک ئیمزا بکا کە ئیجازەی دەدا کوردەکان لە زێد و نیشتمانی باووباپیریان هەڵکەنن و لە نێو تورکاندا لە ئەنادۆڵیی ڕۆژئاوا نیشتەجێیان بکەن بەو مەرجەی کە ڕێژەی کورد لە نێو تورکدا سەدا دە بێت.... ئیتر کورد ناچار دەبێ بە تورکی قسە بکات و جیلی دووهەمی کورد بە تەواوی دەترکێندرێ و دەتوێتەوە.... بەڵگەنووسراوەکانی سەرۆکایەتی گشتیی کاروباری ڕاگواستن لە ئەستەموڵ ئەو ڕاستییە پیشان دەدەن کە لە ساڵی 1915 دا تورکانی گەنج 700 هەزار

---

[2]. بۆزئەرسەلان، حەمید؛ هەمان، ل. 40

[3]. بەدرخان، شازادە سورەیا؛ "کێشەی کوردستان لە ئاست تورکیادا"، وەرگێران لە ئینگلیزییەوە ئەحمەدی قازی، دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ئاراس، هەولێر 2010، ل. 46

[4]. هەمان سەرچاوە، ل. 44

کوردیان لە کوردستانەوە بۆ ئەناتۆلی ڕۆژئاوا ڕاگواستووە.... کچ، ژن، منداڵی ساوا و کەم تەمەن و تازەلاو بە هەزاران کرانە کۆیلە و غولام..." [5]

3. کوشتار و ڕاگواستنی ئاسۆرییەکان

لە بواری جێ بەجێکردنی ئەو سیاسەتە ڕەگەزییەدا، کەم و زۆر چوار یا پێنج ساڵ دوای ئەو دوو ڕووداوە دڵتەزێنە، ئەمجار تورک گەڕیان لە ئاسۆرێیەکان ئاڵاند و سەرەتا ڕاستەوخۆ لێیاندان و ئاوقای دیوی ئێرانیان کردن، ئینجا لە ڕێگەی سمایل ئاغای سمکۆ و کوشتنی مارشیمۆنی ڕێبەریانەوە گورزێکی کوشەندەی وایان لێدان کە نەک هەر لە تورکیا بەڵکوو لە ئازەربایجانی ئێرانیش نەیانتوانی بگیرسێنەوە و بە کۆچێکی دوور و درێژ و پڕ ڕەنج و ئازار، تەنیا لە خاکی عیراقدا خۆیان گرتەوە!

لە ڕاستیدا دوای ئەو لێدانە، ئیتر ئاسۆرییەکان خاکیان بۆ نەما، نەوەی ئێستای ئاسۆری لە ئەمریکا و ئوروپا بلاوەیان کردووە و ئەو تاک وتەرایەش وا لە باشووری کوردستان ماونەتەوە، تەنیا لە مێژووی ڕابردوو و خەیاڵ پلاوی ئیمپراتۆریەتی کۆنی نەتەوەکەیاندا دەژین و لە سەر ئەرزی واقیع بێ شوێن و مەکانن. ئەوە کارەساتێکی گەورەی مرۆڤییە و پەڵەیەکی دیکەیە بە سەر سەدەی پڕ کارەساتی بیستەمەوە.

<u>ئەوە مێژوو بوو، با بێینە سەر ئێستا:</u>

ئاگام لە ئاسۆرییەکان نییە، بەڵام دەزانم یەک دوو ساڵە ئەرمەنییەکان خۆیان بۆ ئەوە ئامادە دەکەن لە سەدەمین ساڵوەگەڕێ ئەو جینایەتەدا چ لە ناوخۆی ئەرمەنستان و چ لە دەرەوە بەتایبەت لە وڵاتانی ڕۆژئاوا ڕێ وڕەسمی شایان بۆ وەبیرهێنانەوە و مەحکووم کردنی کارەساتەکە بەڕێوە ببەن و گەلان و دەوڵەتانی جیهانی لێ ئاگادا بکەنەوە.

<u>کورد چی؟</u>

ئێمەی کورد لە 500 ەمین ساڵوەگەڕی شەڕی چاڵدیران و یەکەم دابەش بوونی خاکەکەماندا هیچمان نەکرد و بە پێچەوانە، ڕاست لە مانگی 8 ی ساڵوەگەڕی دابەشبوونەکەدا، سیاسەتی چەپەڵی عوسمانی، ئەمجار لە بەرگی حکوومەتی تورکیای نوێدا، شەڕی داعش و دەوڵەتی ئیسلامی بە سەردا سەپاندین کە تا ئەمڕۆش ئاوقای ملمانە و سەدان شەهیدی خستۆتە سەر دەستمان.

بەڵام ئەگەر لەو قۆناغەدا نەمانتوانی هیچ بکەین، لایکەم دەبێ ساڵی 2015 لە سەدەمین ساڵوەگەڕی کوشتار و ڕاگوێزرانی باووباپیرانمان لە ڕۆژهەلاتی عاسمانییەوە بۆ ڕۆژئاوای ئەناتۆلی، کارێک بکەین مەسەلەکە بێ هەست وخوست تێپەڕ نەبێت و بکەوێتە بەر چاوی خۆیی و بێگانە. با هەوڵ بدەین گەلانی جیهان و لایکەم دۆستانی کورد لە سەرانسەری دونیا

---

[5]. هەمان سەرچاوە، ل. 47

گوێ بیست و ئاگاداری ئەو هەموو بەڵا و کارەساتە بین کە لە سەر دەستی عوسمانیان و تورکە گەنجەکان تووشی باوباپیرانمان هات و حکوومەتی تورک کە ئەودەم خوێنی سەید ڕەزا و شێخ سەعید و قارەمانانی کۆچگیری و ئاراراتی ڕشت، ئێستاش لە پشت تاقمی چەتەی دەوڵەتی ئیسلامی خۆی مات داوە و ئەو مرۆڤکوژانە لە خاکی خۆیەوە بەردەداتە گیانی کچان و کوڕانمان لە کۆبانێ و شەنگال و بەشەکانی دیکەی کوردستان.

با لەو ساڵوەگەڕەدا، هاودەنگ و هاوڕا، یادی قوربانییانی ئەو ڕاگواستنە جینایەتکارانەیە زیندوو ڕابگرین و بانگی ئازادیخوازیی خۆمان بگەیێنینە گوێی جیهان. با کەڵک لەو هەموو تەلەفیزیۆن و رادیۆ و ڕۆژنامە و گۆڤار و ماڵپەڕە کوردییە و تۆڕی مێدیایی فەیسبووک و تویتر وەربگرین کە ئەمڕۆ لەبەر دەستی کورددان و لە ڕێگەی ئەوانەوە دەنگی خواست و ئارەزووومان بۆ سەربەستی و ئازادی و دیموکراسی بە گوێی گەلانی دیکە و هەروەها نەوەی نوێی گەلی خۆماندا بدەین کە بەشێکی بەرچاویان ئاگاداری ڕووداوە مێژووییە پڕ کارەساتەکانی باو وباپیرانیان نین. با دەست لە سەر دەست دانەنێین و کاری بۆ بکەین!

لەندەن
2014/12/1